

(המשך מעמוד 27)

המועצות, לדבריהם, חל שינוי לטובה במדיניות הממשלה הסובייטית, המאפשרת ליותר יהודים לצאת מברית-המועצות. אבל קיים אצלם החשש כי המדיניות תשתנה לרעה.

מהו מספר היהודים המבקשים לעלות? קשה להעריך. אילו היתה מדיניות ברורה וחיונית, היו ממדי העליה רבים יותר, אבל ביגלל החשש ממעייטים להגיש בקי שות: חסרים קריטריונים אובייקטיביים, אין יודעים מדוע בעצם מסרבים, מצביעים על הגיחוך שבטענות בדבר ידיעת סודות-המדינה או סודות צבאיים בעליה לסיור, כשמדובר בעצם בדברים גלויים, או באירועים שהתרחשו לפני שנים רבות. מה גם שלאחרים מאותם מקומות-עבודה ובעלי עיסוק דומה, נותנים לצאת.

מבקשיה-העליה מתפטרים מעבודתם משום שאחרת אין כל סיכוי לקבל היתרי-צואה, וכשלא מוענק ההיתר הם נידונים להיות מחוסרי-עבודה. מהנדסים עובדים שרבי רבים ומדענים בכירים עוסקים במתן שיי עורים פרטיים, ההרגשה קשה למדי. מתעוררת כמובן שאלת הנשירה, חלק ניכר מהעולים הפוטנציאליים מעדיף את

עצות תורמים כל שנה מיליוני רובלים לפעולות ועדי-השלוש. מנחמים את המצב הפוליטי, הסובייטים מתנגדים להסכמי קאמפ-דייוויד. אין כל טעם בהם. הריפוי הוא סימפטומי בלבד, ועדיף, כמובן, ריפוי ראדיקלי. לטענתם, אנו נאחזים בקאמפ-דייוויד, ובכך בעצם מרחיקים את השלום, ואם לא היה קאמפ-דייוויד, היתה נערכת ועידת-ז'נבה, בנוכחות כל הצדדים בדבר, כולל הפלסטינים, ובמיסגרתה ניתן היה להגיע לשלום כולל, תוך מתן ערובות אמריקאיות וסובייטיות לביטחונה של ישראל.

כל אחד מאיתנו מציג את עמדתו. יוסי שריד, נפתלי פרד, אברהם מלמד ואני מחייבים את הסכמי קאמפ-דייוויד, ומסבירים כי שלום חלקי עדיף על מילי-חמה. תופיק טובי ועוזי בורשטיין תומכים בעמדה הסובייטית.

כולנו מסכימים לכינוסה של ועידת-ז'נבה, ואין מחלוקת בינינו שכדי להגיע לפיתרון כולל יש לפתור את הבעיה הפלסטינית. יוסי שריד גורס שיש להעניק לפלסטינים את זכות ההגדרה העצמית בלבד, כדי שהם יקבעו את גורלם, ואילו אני מוסיף כי יש לתת להם באופן מפורש,

הסובייטית. אתם הפצים לשנות את האידאולוגיה שלהם. קיימת התנגשות חזיתית בין האידאולוגיה שלנו לבין האידאולוגיה שלכם. החברה שלנו היא קולקטיבית, ומערכת-ההזדהות בה נוגדת את שלכם. האם תתירו לנו לנהל תעמולה סובייטית בישראל, להעדת האינטרסים הסובייטים על האינטרסים הישראליים?

אני מציע לדבר על הציונות כתנועה הלאומית של העם היהודי. אחרי הכל, ברית-המועצות אינה יכולה להתעלם מן קיומן של תנועות לאומיות, ומדוע להפיל לות לרעה את התנועה הלאומית היהודית לעומת תנועות לאומיות אחרות? אבל מדינת ישראל כבר קמה, מקשה אחד המומחים. היה מקום לקיומה של התנועה הלאומית היהודית בטרם קמה מדינת-ישראל, ופעילות ציונית במדינות זרות לאחר הקמת המדינה היא בגדר התערבות זרה באינטרסים של מדינות אחרות.

אין טעם בהמשך הוויכוח הזה. אנחנו מציעים להעדיף את הפראגמטיזם הפוליטי על הוויכוח האידאולוגי. להצעה זו מצטרף עוזי, השולל את עמדתה התקיפה של אחת המומחיות הסובייטיות: אחרי הכל, ברית-המועצות מקיימת יחסים תקינים וטובים בעידן הדטאנט עם מדינות אחרות, החלוקות עליה במישור האידאולוגי.

הוויכוח נמשך בארוחת-צהריים חגיגית, הנערכת באחד מבתי-המלון המפוארים של מוסקבה. לארוחה ולוויכוח מצטרפים אחד מחברי נשיאות הסובייט העליון, שהוא גם נציג הרפובליקה האסקימוסית, וגם יו"ר איגוד המישפטים הסובייטים. הוודקה הסובייטית, המוסקבסקיה והסטרי-צ'ינה, ערבה לחיכוך, אבל אינה משכרת את חילוקי-הדעות. אני מסביר לשכני לשולחן שקאמפ-דייוויד הוא עובדה מוגדרת, ובסופו של דבר, גם אם התכנס ועידת-ז'נבה, היא לא תבטל הסכמים קודמים.

אחרי הארוחה הדשנה, הכוללת גם מרק עם "פירושקי", אנו חוזרים למכוניותינו ונוסעים לבית ועדי-השלוש הסובייטי, המוקם במרחק של כמאתיים מטרים מן הקרמלין. אני מספנה את תשומת-לב חברי לכך, שהוויכוח האידאולוגי על הציונות מתנהל בסמוך כליכך לקרמלין. המוני אנשים עוברים על ידינו, כולם לבושים כיאות, מרבית הגברים לובשים חליפות כהות, עונבים עיבות ואילו לבוש של הנשים שונה ורביגוני. כולם מתעטפים במעילים חמים, וחובשים את כובעי-הפרייז והרוסיים.

מדוע מסרבים?

עזרה לריון שאלת יהודי ברית-המזרח.

לטענת הסובייטים, 98.5% מהמבקשים לעלות קיבלו היתרי-צואה. גם אותם שסייבו להם בעבר, כדאי שיחששו את בקי שותיהם, כדי שהרשות המוסמכת תחזור ותבדוק את עניינם. מוסיף פיודורוב: "רק בשנה האחרונה החלטנו, בנשיאות הסובייט העליון, לאחר בדיקה מתודת, להעניק ל-550 סירובניקים היתרי-צואה. אני עצמי בודק מדי שבוע עשרות בקשות להיתרי-צואה. המיון הוא ענייני, יש לנו חוקים, ואנחנו נוהגים לפיהם. חוקים קיימים בכל מדינות העולם, ואין זה מקובל להתערב בענייניה הפנימיים של מדינה זרה. ישנם סירובנים, כשהוצאים עלולים לגלות סודות-מדינה, או כשהם עלולים לזנוח את מישפחותיהם."

אני מקשה: "מדוע לא תפרסמו את הקריטריונים?" פיודורוב משיב לי בהרפתקאה כי אין זה מענייננו, וכי כל מי שמסרבים לו, יודע מדוע.

השיחה נקטעת. אנו ממחרים לפנינו עם הממונה על העניינים הדתיים בכל רחבי ברית-המועצות. תופיק טובי נעדר מהפגישה. הממונה הוא בדרג של תת-שר, במהלך השיחה הסתבר לנו כי ברחבי ברית-המועצות קיימים עתה למעלה מ-100 בתי-כנסת, וכי במוסקבה והסביבה מצויים שלושים.

לדברי הממונה לא הועלו תביעות להקמת בתי-כנסת חדשים, ואילו היו מוגשות בקשות, היו השילטונות הסובייטים נעתרים להן. בתקופה האחרונה הוקמו ברחבי המדינה 300 בתי-כנסת, בעיקר לפרוטסטנטים, משום שהיו בקשות לכך. נעשו סידורים מיוחדים לאספקת מצות

זיכרוני ומלמד בלינינגראד

יש לנו חוקים, ואנו נוהגים על פיהם!

וסידורי-תפילה. תתהשר מעיר כי הקרח ביחסים בין ישראל לברית-המועצות זו, וכי הפגישה כשלעצמה מעידה על-כך. ממישרדו של תתהשר נוסעים לבית-הכנסת היהודי של מוסקבה. פגישה קצרה עם ראשי-הקהילה, בראשותו של הרב פישמן, ומשם שוב לבית ועדי-השלוש להמישך השיחות המדיניות.

שתיקה כהסכמה

ייתוספו אחרים: יו"ר איגוד עורכי-הדין במוסקבה, מיוזרונים, אחד מחברי הסובייט העליון, והסופר היהודי אהרון ורגליס.

פיודורוב תוקף את העיתונות המערבית, המטיפה לשינת ברית-המועצות, ובקשר לוועידת-ז'נבה הוא חוזר ומעיר, כי ברית-המועצות מכירה, כמובן, בזכות קיומה של ישראל ומוכנה לערוך לקיומה. אני שואל את המומחה הסובייטי, היושב לימיני, אם השתתפות ישראל בוועידת-ז'נבה תביא לחידוש היחסים הדיפלומטיים. שתיקתו מתפרשת עליי כהסכמה, ואני מעיר לו על כך, המומחה מגיב בחיוך רחב.

לקראת סיום הפגישה מוסכם על דעת כולנו לחזור ולהיפגש לאחר ששוב למסד קבה מסיונו ברחבי המדינה, כדי שנוכל להעלות את רשמיו.

אין זמן לגשום, אנו יוצאים למלון אוקראינה לארוחת-ערב, ולאחר מכן להציג תיאטרון.

בחדר אנחנו יוצאים ברכבת בנסיעת לילה ללינינגרד, כשכל שניים מאיתנו מקבלים תאשינה במחלקה הראשונה של הרכבת. יורי מיכאייב שותפי לתא, ואני ממשכים בוויכוח הפוליטי כימעט עד אור הבוקר — על ידיעות שלי, העולם הזה ובעיקר המועצה הישראלית לתנו שלום ישראל-פלסטיני, שהמצע שלה שימש בסיס לוויכוח.

22 בנובמבר

לינינגרד, העיר שהוקמה בראשית המאה ה-18 על-ידי פיוטר הגדול, השוכנת על גדות הים הבלטי לנוכח מפרץ פינלאנד. עיר יפהפיה. עיר שנתפרסמה בעולם כולו בזכות גבורתה מול פני הפולש הנאצי. בעבר היתה ידועה לנינגרד כחלון הרוסי הפתוח כלפי אירופה. הרחובות רחבים, ומורגש כי מחשבה רבה הושקעה בתיכנון הכרך. בתים בסיגנון עתיק ומודרני משמיים בערבוביה, והכל בטעם רב.

לינינגרד נחשבת כעיר השניה בגודלה ובחשיבותה בברית-המועצות. מיספר תושביה הוא כ-3.5 מיליון. בחלקה בנויה לינינגרד על גבי עשרות איים קטנים, כשאת חלקיה-העיר השונים מחברים מאות גשרים.

להשפיע על אש"ף

השיחה עם אנשי ועדי-השלוש בלינינגרד דומה לשיחה במוסקבה.

המשתתפים בשיחה הם אנשים בוליים בציבור הסובייטי. סופרים, עיתונאים, אנשי-מדע, פרופסורים באוניברסיטות, מישפטים.

בעת השיחה אני מציע לסובייטים להפיל על את השפעתם על אש"ף, לשינוי עמדותיו במיסקו הפורמליים, כדי להקל על מחנה-השלוש בישראל לשכנע את הציבור הישראלי כי ניתן להגיע להסדר גם עם אש"ף.

המארחים מרבים לספר על קורבנות המאבק בנאציזם. טראומת המילחמה היא ממשית בברית-המועצות, ואני מתרשם מן המאמץ הרב המושקע בנושא השלום. כל אחד — האיש ברחוב, שוערת הקומה בבית-המלון והעסקן — מדברים על הצורך לקדם את עניין השלום.

הסובייטים גאים מאד בבלט שלהם, ויש הצדקה למאה לגאוותם. בתיאטרון קירוב, אנו צופים בערב בהצגת בלט מרשימה, דון קישוט. עימורת משתתפים, תיאטרות מודרניות. תיאטרות רבות-משתתפים. מורי-גש המאמץ הרב שמקצוע המדינה מפיי תוח החיים התרבותיים. בעיני הלינינגרדיים, תיאטרון קירוב עולה על הבולשווי של מוסקבה.

בערב, לאחר ההצגה, עם שובנו לבית המלון, שוב פגישה עם פעילי-העליה יהודיים, גם הפעם בבית פרטי.

(המשך יבוא)

אירצות-הברית על ישראל, לעיתים יותר ממחצית המהגרים. כיצד לנהוג? מתעורר ויכוח חריף בינינו לבין אחדים מהסירובניקים, ובינם לבין עצמם. בשעת-לילה מאוחרת, או בעצם בשעת-בוקר מוקדמת, חוזרים למלון אוקראינה.

שלוש סובייטי

22 בנובמבר

פגישה רשמית ראשונה עם נציגי ועדי-השלוש הסובייטי. יושב-ראש הישיבה, הרב פיודורוב, מדען, חבר האקדמיה למדעים, סגן יושב-ראש ועדי-השלוש הסובייטי, חבר הסובייט העליון ונשיאות הסובייט העליון (מוסד בכיר ביותר, המונה קצת מעלה משלושים חברים), חבר-מועמד ליועדי המרכזי של המפלגה (המוסד העליון בהיררכיה הסובייטית), גיבור ברית-המועצות — מציג את המארחים. ז'בין הנוכחים: אנשי-מדע בכירים, הרב נושאים בתפקידים שילטוניים ומיפלגתיים, מומחים לבעיות המיורח התיכון, פרשנים, נציגי מכוני-מחקר, דומה שרוכזו כאן כימעט כל מעצבי מדיניותה של ברית-המועצות במיורח-התיכון.

פיודורוב נושא דברי-ברכה, ומספר בקיצור על פעולות ועדי-השלוש הסובייטי, המעסיק למעלה מ-7000 עובדים בכל רחבי המדינה. בכל רפובליקה סובייטית ובכל עיר גדולה קיימים ועדי-שלוש מקומיים, הפועלים במיסגרת ובכפיפות לוועדי-השלוש הסובייטי הכל ארצי. מילחמת-העולם השניה קרובה מדי, זווותיה זכורות לכל, ותודעת-השלוש מוקנית לציבור הסובייטי באמצעות ועדי-השלוש. אורחי ברית-המזרח

התנגשות חזיתית

מתנה ויכוח אידאולוגי על הציונות. יוסי מגדיר את הציונות כחזיתית-החזיתית של העם היהודי, ופיודורוב מקשה: כיצד אתם רוצים שנהל דיאלוג עם תנועה המבקשת מאיתנו לשחרר את האזרחים היהודים שלנו למעשה? נה? אחרי הכל, בברית-המועצות חיים למעלה משלושה מיליון יהודים, ורק חלק זעיר מהם רוצה לחיות בישראל. מרביתם רואים עצמם כחלק אינטגרלי של החברה